

Bas Savenije, directeur van de Koninklijke Bibliotheek:

“We gaan binnenkort niet het boek, maar de digitale versie opslaan”

Heeft het papieren boek nog toekomst? Alleen als het gedigitaliseerd is, vindt 's lands bibliothecaris. Een gesprek over e-books, copyrights en open access. *Warna Oosterbaan*

“In 2025 ongeveer”. Bas Savenije hoeft er niet lang over na te denken. Ik had hem gevraagd wanneer de KB zijn ambitieuze doel bereikt. Alle boeken, kranten en tijdschriften die sinds 1470 zijn verschenen worden gedigitaliseerd. Dat staat te lezen in de recente beleidsnota *De toekomst van de KB is digitaal*.

Waarom moet dat eigenlijk, dat digitaliseren?

“Wat gedigitaliseerd is, wordt meer en beter gebruikt. Daar komt bij dat de tendens is: alles wat niet digitaal is, bestaat niet. Dat wordt sterker naarmate er meer mensen in de digitale wereld zijn opgegroeid.

Gebruik is onze missie en daarom is digitaliseren zo belangrijk. Bewaren is ook belangrijk, maar je bewaart ergens voor. Voor de toekomst? Tsja. Dat zeg je nu en over tien jaar ook. Je bewaart voor nu!”

Waar hangt het vanaf of dit megaproject gaat lukken?

“Van de financiering, van mogelijkheden tot samenwerking, van kwesties rond het auteursrecht, van het tempo waarin materiaal digitaal beschikbaar komt. Onze inspanningen zijn er nu op gericht om alles op te slaan wat op een goeie manier digitaal beschikbaar komt. Het is zonde van de moeite om boeken die worden uitgegeven weer te digitaliseren als er een digitale versie beschikbaar is. We zijn al aan het praten met de uitgeverij om de aanlevering te versimpelen. En bij de kranten slaan we de digitale versie ook al op. Dat is oneindig veel gemakkelijker dan achteraf inscannen. We mogen ze meestal niet op het net zetten, maar voor gebruik in de bibliotheek, *on site*, is het voor ons en voor de bezoekers een uitkomst.”

Dus binnenkort slaat u van een boek niet meer de papieren versie op, maar wel de digitale?

“Ja, en daar willen we zo snel mogelijk naar toe. Ik denk dat de ontwikkeling gaat verlopen via de *e-books*. Nu is het nog zo dat het papieren boek het primaat heeft in de hoofden van de mensen en dat de digitale versie daarvan een afgeleide is. Maar als je een e-book bekijkt, moet je vaststellen dat het al een equivalent is. Als die e-books gaan aanslaan, zul je nog wel gedrukte boeken houden, maar dat zal geleidelijk een vorm van *printing on demand* worden: als je het wilt, krijg je een gedrukt exemplaar. Maar dan wordt het natuurlijk hartstikke leuk om te kunnen zeggen: doe mij maar een hard koft, of grote letters, of geïllustreerd en in kleur, of juist niet en in dundruk.

Bas Savenije, directeur van de KB foto Ilya van Marle

Gevolg: het gedrukte exemplaar wordt een afgeleide versie en de digitale versie krijgt het primaat. En voor ons wordt het al snel ondoenlijk om al die gedrukte varianten te bewaren. Voor de mensen die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van het boek en in druktechnieken zullen we overigens nog wel papieren boeken blijven opslaan.”

Maar beschikbaar maken, via het net bijvoorbeeld, wordt nog steeds bemoeilijkt door de auteursrechten.

“Zeker. Het zou verschrikkelijk helpen als zich al een gangbaar model voor de e-books zou hebben uitgekristalliseerd. Een model waarin je kunt kiezen tussen bijvoorbeeld downloaden of dat je er on-line bij kunt en daar wat voor betaalt - op een Spotify-achtige manier - dat is er nog niet. Als je het wel zou hebben, zou je je kunnen voorstellen dat je op die manier ook kijkt naar de oude boeken waar nog wel keurig rechten op zitten, en die we al gedigitaliseerd hebben. Want dat lijkt dan wel veel op elkaar en dan kun je wellicht in dezelfde lijn relatief eenvoudig afspraken maken over ouder materiaal. Dat zal trouwens niet gratis beschikbaar komen, verwacht ik.”

Drs. J.S.M. Savenije

Drs. J.S.M. Savenije (Den Haag, 6 augustus 1947) studeerde wijsbegeerte (afstudeerrichting: logica) aan de Universiteit Utrecht. Hij is Algemeen directeur van de Koninklijke Bibliotheek sinds 1 juni 2009. Daarvoor was hij onder meer 15 jaar lang Bibliothecaris van de Universiteit Utrecht.

Er zijn wel veel klachten over de lopende digitaliseringsprojecten in Nederland. Het is te onoverzichtig, het verloopt ongecoördineerd en de scans vertonen veel fouten. Moet de KB hier niet regelen opzetten?

“Het goede nieuws is natuurlijk dat er al zoveel is dat er over gemopperd kan worden. Iedereen is tien jaar geleden enthousiast aan de gang gegaan, vaak op zijn eigen manier. Maar inderdaad, het wordt wel tijd dat het gaat convergeren. We hebben daarom samen met de universiteitsbibliotheken van Amsterdam en Leiden een plan gemaakt om tot een standaard te komen en vast te stellen waar de prioriteiten liggen. En wat de scans betreft: we zijn voortdurend aan het werk om de ocr-technieken te verbeteren, maar perfect zal het nooit

worden. Het is een hulpmiddel.”

U heeft zich altijd een groot voorstander betoond van open access, het beginsel dat wetenschappelijke artikelen vrij beschikbaar moeten zijn op internet. Hoe staat het daarmee?

“Ik zie dat de bekendheid van het fenomeen toeneemt, dat het aantal repositories (verzamelingen van publicaties op de website van een universiteit – *wo*) toeneemt en dat er steeds meer artikelen in komen. Ook komen er steeds meer tijdschriften die open access zijn. Maar bij de onderzoekers leeft het veel minder en bij de bestuurders van universiteiten gaat het ook nog maar langzaam. Daar staat tegenover dat NWO een paar fantastische stappen heeft gedaan, ze propageren open access luid en duidelijk en steunen open access tijdschriften.”

Toch zit er nog niet veel schot in.

“Nee. Zolang onderzoekers afhankelijk zijn van een beoordelingssysteem waarin ze beoordeeld worden op publicaties in tijdschriften met een hoge impact factor, en zolang tijdschriften met een hoge impact factor meestal niet in het publieke domein zitten, komt er weinig beweging in. Bovendien zie je dat de gevestigde wetenschappelijke uitgeverij strenger aan het worden zijn, ze zijn toch wel bang voor die repositories. Want stel: je zoekt in een wereldwijde catalogus als WorldCat naar een artikel, en je ziet dat het een Elsevier-tijdschrift is. Maar op de site van Elsevier krijg je *access denied*, of betaal 30 dollar. Als dan op de site van WorldCat ook een knop is waarmee je van datzelfde artikel de finale auteursversie uit een repository kunt halen, dan zou dat er toe kunnen leiden dat de universiteiten hun abonnementen gaan opzeggen. En daarom zie je nu dat de uitgeverij steeds minder geneigd zijn toestemming te geven voor opname in een repository.”

Waar moet je het dan van hebben?

“Uiteindelijk van de financiers en de universiteitsbestuurders. Ze kunnen best wat meer druk op de uitgeverij zetten. Die business gaat nog steeds heel goed en de uitgeverij zouden best eens wat meer lef kunnen tonen bij het verkennen van nieuwe modellen. De wetenschappers blijven toch wel kiezen voor hun toptijdschriften.”

OPROEP

Wie wint de Nederlandse Dataprijs 2012?

Bent of kent u een onderzoeker of onderzoeksgroep die een bijzondere bijdrage levert aan de wetenschap, juist door de noeste arbeid op het gebied van data-archivering? Nominer hem of haar voor de Nederlandse Dataprijs!

De Nederlandse Dataprijs geeft waardering aan de vaak slecht zichtbare onderzoekers die de niet altijd dankbare arbeid verrichten om data bij elkaar te brengen, te documenteren en toegankelijk te maken. Er is een prijs voor de **humaniora en sociale wetenschappen** en er is een prijs voor de **exacte en technische wetenschappen**. Uit de voorgedragen datasets worden voor beide prijzen drie genomineerden gekozen. De prijsuitreiking vindt in het najaar plaats. Denkt u kans te maken op de prijs, of kent u een

collega-onderzoeker die met de prijs in het zonnetje kan worden gezet? Op www.dans.knaw.nl staat meer informatie over de prijs, de procedure en de jury's. U kunt ook contact opnemen met Heiko Tjalsma (DANS), secretaris van de Dataprijs voor de humaniora en sociale wetenschappen via heiko.tjalsma@dans.knaw.nl of met Jeroen Rombouts (3TU.Datacentrum), secretaris van de dataprijs voor de exacte en technische wetenschappen via J.P.Rombouts@tudelft.nl. Vergeet niet om voor 1 juli uw nominatie door te geven!